

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ МОДЕЛЮВАННЯ В НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ХУДОЖНИКІВ-ПЕДАГОГІВ

У статті актуалізуються питання модернізації підготовки майбутніх художників-педагогів, їх готовності до майбутньої педагогічної діяльності. Доводиться необхідність використання методу моделювання як одного з дієвих методів у процесі оптимізації навчальної діяльності майбутнього вчителя. Характеризуються особливості професійного становлення студентів та організації освітнього процесу у вищому навчальному закладі з огляду на специфіку художньо-педагогічного фаху. Наведені умови для ефективного використання методу моделювання в навчальній діяльності художників-педагогів, які зумовлюються відповідним змістом роботи та формами навчання на кожному етапі професійної освіти. На основі аналізу фахових джерел, вивчення й узагальнення досвіду підготовки майбутніх художників-педагогів сформований перелік педагогічно-орієнтованих завдань, які можуть вирішуватися методом моделювання.

Ключові слова: оптимізація, метод моделювання, навчальна діяльність, фахові знання, майбутній художник-педагог.

Постановка проблеми. Традиційно склалося, що процес освіти й виховання є, насамперед, духовно-гуманістичним процесом. Проте, рух науково-технічного прогресу посилює розвиток технократичних тенденцій у суспільстві, які, у свою чергу, породжують в особистості домінування споживацького відношення до життя, зумовлюють, до деякої міри, зміни у світогляді людини, в її духовних орієнтаціях у бік дегуманізації [1, 74]. Саме на педагога покладено відповідальність за виховання здорової нації в інтелектуальному та духовному плані. У цьому контексті важливою є модернізація освітнього простору (сукупності принципів, ціннісних настанов і способів організації освітньої діяльності) майбутнього вчителя, який відповідає запитам сьогодення. Така постановка завдань обумовлює новий за своїм рівнем і масштабами синтез природничих і гуманітарних наук.

За останніми дослідженнями ми рухаємося до нової культури, яка інтегрується в науці. Цей рух – це рух вперед по спіралі, коли старі елементи піднімаються на більш високий рівень як частина творчого синтезу: духовно-мистецького і наукового світосприйняття [2]. Без розуміння сутності процесів, що ведуть до інтеграції наук і синтезу наукових знань, неможливо підійти до вирішення багатьох проблем навчання [5, 164].

Важливого значення набуває підготовка художника-педагога до майбутньої професії, яка інтегрує в собі і художню, і педагогічну діяльність, що здійснюється в процесі викладання фахових дисциплін – мистецьких та психолого-педагогічних, зміст яких розробляється відповідно до загальних засад цих наук, з урахуванням специфіки і психофізіологічних особливостей

сприймання і засвоєння матеріалу студентами даного фаху. Але залишається актуальним питання оновлення шляхів кваліфікованої підготовки педагогів високого рівня з урахуванням особливостей педагогічного і мистецького фаху. Проблемою в даному контексті є інтеграція педагогічного і мистецького знання, які мають різну специфіку, але повинні бути синтезовані при засвоєнні. Тому модернізацію навчальної діяльності майбутніх художників-педагогів вбачаємо в компетентному застосуванні нових методів в освітньому процесі, зокрема у використанні методу моделювання.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема підготовки педагогів мистецького фаху опрацьована в роботах А. Бакушинського, Е. Белютіна, Н. Радлова, О. Рудницької, О. Чебікіна, П. Честякова, В. Фаворського, Л. Хомич, Є. Шорохова, О. Яшухіна та ін. Педагогіку мистецької освіти в дисертаційних дослідженнях опрацьовували В. Григор'єва, О. Макарова, О. Кайдановська, В. Орлов та ін.

Проблему моделювання в педагогічній науці вивчали В. Веніков, Б. Грязнов, Є. Нікітін, В. Сідоркін, І. Фролов та ін.). Сучасні дослідники (М. Євтух, О. Сердюк, Д. Айстраханов, Є. Лодатко, О. Троценко, Т. Гуменюк, А. Дахін, Є. Павлютенко, В. Пікельна та ін.) характеризують моделювання як провідний метод дослідження, побудови та вивчення моделей реальних явищ, а модель – як штучну систему, уявну або матеріально реалізовану, яка відображає досліджувані властивості об'єкта [9, 212].

Моделювання розглядають як науковий метод опосередкованого дослідження об'єктів пізнання, вивчення яких із певних причин неможливе або недоцільне, коли досліджуються їхні моделі – предметні, знакові чи мисленнєві системи, що відтворюють чи імітують такі характеристики, як властивості, ознаки, принципи внутрішньої організації або дії оригіналів [9, 392]. Моделювання як засіб дослідження сприяє приведенню часткових знань у систему [10, 318].

Застосування даного методу в педагогічних розробках пояснюється необхідністю вирішення проблем підвищення ефективності навчально-виховного процесу з урахуванням його якісних та кількісних параметрів. Він дозволяє абстрагуватися від значної кількості факторів впливу і має базуватися на концептуальному обґрунтуванні та мінімальній кількості припущень, достатній для формування цілісного уявлення про об'єкт.

Аналіз сучасних досліджень дає підстави для трактування поняття «моделювання» як науково-пізнавального методу дослідження змістових, технологічних, організаційних компонентів навчально-виховного процесу шляхом їх абстраговано-раціонального створення, вивчення й реалізації.

В. Г. Вихор на основі аналізу змістових та структурних компонентів навчально-виховного процесу у ВНЗ виокремив *педагогічні умови* для підготовки майбутніх учителів до управління навчальною діяльністю учнів, а саме:

- наявність багаторівневої системи цілей для курсів та окремих занять у межах єдиної педагогічної мети (підготовка майбутніх учителів до управління навчальною діяльністю учнів);
- розширення змісту підготовки майбутніх учителів через уведення та актуалізацію питань управління навчальною діяльністю учнів;
- використання форм, методів та засобів навчання, орієнтованих на розвиток управлінських якостей студентів.

Принципи вибору змісту дисциплін: принцип науковості; значущості і фундаментальності понять або об'єктів; доступності змісту матеріалу; системності [1].

В. Маслов висловлює думку, що моделювання (як одна з функцій управління) може бути не лише методом, а й підсистемою (самостійною стадією) управління, яка має специфічні функції та форми прояву в діяльності керівника навчального закладу [4, 91]. Основним призначенням моделювання є передбачення мети, змісту та технології майбутньої інформації, а також її відображення в певній формі й моделі найбільш адекватної системи, об'єкта, процесу тощо, які підлягають управлінню.

Західні вчені (Дж. Форрестер, Р. Шеннон, В. Кельтон, А. Лоу та ін.) вживають поняття «імітаційне моделювання» як один із видів комп'ютерного моделювання, але імітаційне моделювання дозволяє вирішувати завдання з різних галузей. У контексті фахової підготовки майбутнього художника-педагога метод моделювання вирішує завдання наукових досліджень (планування експериментів, перевірки статистичних гіпотез і характеристик); організації, оцінки, планування і прогнозування відносин між учителем і учнем; навчальної діяльності; відтворення ігрових ситуацій.

У вітчизняній літературі метод моделювання ототожнюють із терміном «ігрове моделювання», який суттєво звужує межі даного методу (симуляції або імітаційні ігри, рольові ігри) [7, 55–64].

Імітаційне моделювання дозволяє збагнути сутність явища навколишньої дійсності, не вдаючись до експериментів на реальному об'єкті [8, 55]. Даний метод передбачає вихід студента за межі власне теорії шляхом співвіднесення теоретичної інформації з ситуаціями майбутньої професійної діяльності [2]. Здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші якості особистості визначає її компетентність (національна рамка кваліфікацій, затверджена ПКМУ № 1341 від 23 листопада 2011 р.).

Метод моделювання дає можливість підвищити ефективність фахової підготовки, не вводючи нові курси та не збільшуючи кількості годин на курси вже існуючі.

Метою даної статті є доведення необхідності використання методу моделювання в організації освітнього процесу для оптимізації навчальної діяльності студентів мистецьких спеціальностей вищих закладів освіти.

Виклад основного матеріалу. У контексті нашого дослідження під терміном «моделювання» ми розуміємо метод активного навчання, що являє собою побудову і вивчення моделей реально існуючих предметів і явищ. За моделі приймають спеціально штучно створені об'єкти, які за своїми характеристиками схожі з реальними об'єктами, що підлягають вивченню. Оскільки моделювання як метод навчання заснований на здібностях людини до абстрагування, то цілком логічним є твердження, що «моделювання певною мірою є різновидом абстрактно-логічного пізнання». Доцільним вважаємо роботу з постановки і розв'язування на практичних заняттях педагогічних задач проектного типу. Ці задачі призначені для розробки структури, змісту навчально-виховної діяльності, яку необхідно буде здійснювати на практичних заняттях і під час проведення педагогічної практики. Тобто, мова йде про моделювання уроків і фрагментів уроків окремих дисциплін, екскурсій у виставкові зали, картинні галереї тощо. Це моделювання має бути не механічним копіюванням зразків з іншого фаху, що часто зустрічається в методичній літературі, а результатом творчого переосмислення відповідних завдань і результатом усвідомленого засвоєння тезаурусу наукових понять, фактів, термінів, що включені у зміст конкретної мистецької дисципліни. Завдання, які мають на меті задіяти мислення студента, його інтелектуальні, творчі здібності, сприятимуть відповідно формуванню професійної культури, вихованню здатності ефективно застосовувати художньо-педагогічні знання в залежності від вибору професії в майбутньому.

Змістовий аспект проектів майбутньої педагогічної діяльності становлять:

- відбір навчального матеріалу;
- визначення послідовності його викладу;
- вибір форм і засобів вивчення нового матеріалу.

Коли студенти вивчають певні явища за допомогою методу моделювання, то моделювання виступає в ролі навчального засобу, способу узагальнення навчального матеріалу, а також уявляють явища в стислому вигляді [3, 14].

Заплановані сценарії для моделювання студенти мають апробувати на практичних заняттях зі спеціальних та психолого-педагогічних дисциплін, які передбачають виконання таких ролей, як: учитель образотворчого мистецтва, керівник творчого гуртка, екскурсовод виставкового залу, мистецтвознавець-аналітик тощо.

Одним із прикладів може бути практичне заняття з живопису – виконання композиції на тему «Етюд голови натурщика на нейтральному фоні» (грунтований картон, олія). За традиційною методикою мета цього заняття полягає в тому, щоб закомпонувати в форматі, побудувати, написати етюд, ураховуючи анатомічні особливості голови портретованого і характер освітлення. Структурно заняття з теми складаються з трьох

взаємопов'язаних частин: лекційного матеріалу, перевірки знань студентів у процесі лінійно-конструктивної побудови запропонованої викладачем теми, закріплення знань і вмінь у процесі практичного виконання твору в техніці олійного живопису.

Дане заняття передбачає перевірку засвоєння практичного матеріалу оцінюванням виконавського рівня академічної роботи, формування спеціальних знань і вмінь з метою підготовки студента як фахівця-художника. Що ж до формування педагогічних знань та творчих здібностей, то вони метою заняття зовсім не передбачені. Окремо слід наголосити, що вся увага викладачів зосереджена на тому, щоб студенти засвоїли знання побудови й колористичної передачі даної постановки та вміли її відтворити в академічній роботі. Від того, як успішно виконане завдання, оцінюється підготовка майбутнього художника-педагога.

Як бачимо, на практичних заняттях з фахових дисциплін часто відсутня орієнтація на формування педагогічних знань і творчого мислення особистості студента. Щоб усунути цей недолік, розробляючи експериментальну методику, ми зосередили увагу на тому, щоб у меті, у теоретичній та практичній частинах занять максимально використати можливості формування фахових педагогічних знань для підготовки майбутнього вчителя до педагогічної діяльності та розвитку творчого мислення. Сказане підтвердимо прикладом розробки на цю ж тему за експериментальною методикою.

Тема «Етюд голови натурщика на нейтральному фоні» (ґрунтований картон, олія). Мета заняття: теоретично і практично розкрити особливості реалістичного зображення натури колористичними засобами олійного живопису. Поглибити теоретичні уявлення студентів про взаємозв'язок характеру портретованого і засобами зображення в кольорі, формувати знання про засоби вираження художнього образу та вміння застосовувати їх у практичній творчій роботі.

За експериментальною методикою цього заняття студентам пропонувалися такі завдання.

1. Дати теоретичну загальну характеристику портретного зображення та пояснити особливості обличчя портретованого. Практичне завдання: виконати начерки голови натурщика з різних точок зору.

2. Пояснити лінійно-конструктивну побудову зображуваної моделі в залежності від особливостей форми частин обличчя й передачі характеру портретованого. Практичне завдання: виконати лінійно-конструктивну побудову моделі, ураховуючи індивідуальні риси обличчя.

3. Розкрити взаємозв'язок характеру моделі з колористичним вирішенням портрета. Практичне завдання: передати за допомогою колориту, аксесуарів, композиції, фону художній образ портретованого.

4. Проаналізувати роботи однокурсників, моделюючи ситуацію «Ми перебуваємо на виставці».

5. Розкрити зміст даної теми у змодельованих умовах уроку в загальноосвітній, художній школі.

6. Запропонувати студентам теми для практичного домашнього завдання і теми рефератів.

Як бачимо, суттєво не порушуючи схеми заняття, ми додали завдання, які мають чітко виражене педагогічне спрямування. У такий спосіб ми намагалися максимально використати можливості спеціальних дисциплін для формування художньо-педагогічних знань, для збільшення частки засвоєння педагогічних знань у процесі художньо-педагогічної освіти.

За умови систематичного залучення студента до творчої діяльності та спеціальної організації навчання стає можливим засвоєння базових умінь розв'язання творчих задач. Процес оптимізації має враховувати оптимальну форму подання задачі, обсяг інформації в ній, рівень її складності. У зв'язку з цим украй важливим є формування в суб'єкта позитивної мотивації до навчання, стійкого пізнавального інтересу. Ці положення покладені в основу експериментального навчання (за основу був взятий творчий тренінг В. О. Моляко), яке передбачає використання підказок і ускладнюючих умов у вирішенні творчих завдань. Використання підказки надається за умови інтересу до задачі, має містити мінімум нової інформації, має стимулювати розвиток процесуальних складових розуміння, а не вказувати правильний шлях розв'язання; підказка має допомагати суб'єкту сконцентрувати увагу на провідній частині, а не розкривати сутність завдання. Застосовуються також спеціальні ускладнюючі методи: метод інформаційної недостатності, метод інформаційної перенасиченості (включення в умову зайвої інформації), метод раптових заборон, метод часових обмежень, метод схематизації [6, 290]. Використання методу моделювання передбачає застосування цих додаткових методів з урахуванням специфіки художньо-педагогічного фаху.

Вважаємо, що вирішення завдань із використанням методу моделювання сприяє формуванню в майбутніх учителів умінь використовувати на практиці засвоєні фахові знання, проводити аналогію між психолого-педагогічними, філософськими, історичними і мистецькими знаннями при опрацюванні фахової літератури.

На основі вивчення й узагальнення досвіду, аналізу фахових джерел був сформований такий перелік педагогічно-орієнтовних завдань, які можуть вирішуватися методом моделювання:

- завдання, що містять дискусійні питання щодо формування художніх та педагогічних здібностей;
- завдання на формування індивідуального підходу до трансляції сформованих фахових знань;
- завдання, що ставлять дослідницьку проблему;

- завдання, що стимулюють студентів до спілкування, співробітництва, викликають потребу в обміні знаннями;
- завдання на самостійне поповнення фахових знань, необхідних у майбутній педагогічній діяльності.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. У контексті формування професійної культури майбутнього художника-педагога метод моделювання доцільно застосовувати у процесі складання програм навчальних дисциплін, проведення фрагментів індивідуальних занять у процесі викладацької практики. Використання методу моделювання зумовлюється змістом роботи на кожному етапі професійної освіти, адже з поглибленням навчального процесу змінюється акцентуація видів навчальної діяльності.

На основі вивчення й узагальнення досвіду, аналізу фахових джерел був сформований перелік педагогічно-орієнтовних завдань, які можуть вирішуватися методом моделювання. Зазначимо, що запропонований у статті аналіз проблеми активізації навчання дозволив довести актуальність використання методу моделювання в навчальному процесі мистецько-педагогічного профілю.

Подальшого розгляду потребує питання системного впровадження методу моделювання в навчальний процес майбутніх художників-педагогів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихор В. Г. Моделювання підготовки майбутніх учителів до управління навчальною діяльністю учнів [Електронний ресурс] / В. Г. Вихор // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки. – 2013. – № 108.2. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VchdpuP_2013_2_108_24.pdf
2. Гроф С. Революция сознания: Трансатлантический диалог / С. Гроф, Э. Ласло, П. Рассел ; пер. с англ. М. Драчинского. – М. : ООО «Издательство АСТ» и др., 2004. – 248 с.
3. Дахин А. Н. Моделирование в педагогике: Попытка осмысления [Электронный ресурс] / А. Н. Дахин // Идеи и идеалы : сб. науч. трудов. – 2010. – № 1 (3). – Т. 2. – С. 11–20. – Режим доступа : http://ideaidealy.ru/wp-content/uploads/2011/06/%D0%94%D0%B0%D1%85%D0%B8%D0%BD.-%E2%84%9613_%D1%82_2_2010.pdf
4. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами : [навч. посібник] / В. І. Маслов. – Тернопіль : Астон, 2007. – 150 с
5. [Мороз С. Е.](#) Взаємозв'язок навчальних дисциплін циклу професійної та практичної підготовки у процесі формування готовності майбутніх товаровзнавців-експертів у митній справі до професійної діяльності [Електронний ресурс] / С. Е. Мороз // [Зб. наук. пр. Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. "Засоби навчальної та науково-дослідної роботи"](#). – 2013. – Вип. 40. – С. 163-168. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znphnpu_zntndr_2013_40_19.pdf
6. Павелків Р. В. Методи моделювання творчої діяльності та формування

творчого мислення / Р. В. Павелків // Загальна психологія : підручник. – К. : Кондор, 2009. – 576 с.

7. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. Пометун, Л. Пироженко ; за ред. О. І. Пометун. – К. : Видавництво А. С. К. , 2004. – 192 с.

8. Рудницька О. П. Педагогіка загальна та мистецька : навч. посібник / О. П. Рудницька. – К. : ТОВ «Інтерпроф», 2002. – 270 с.

9. Фунтікова Н. В. Теоретичні засади моделювання процесу виховання інтелігентності у студентів вищих навчальних закладів [Електронний ресурс] / Н. В. Фунтікова // [Духовність особистості](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/domtp_2012_3_28.pdf). – 2012. – Вип. 3. – С. 181–193. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/domtp_2012_3_28.pdf

10. Шапран О. Наукові підходи до педагогічного моделювання інноваційної підготовки майбутнього вчителя / О. Шапран // Гуманітарний вісник Держ. вищ. навч. закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Педагогіка. Психологія. Філософія : зб. наук. пр. – Переяслав-Хмельницький, 2011. – Вип. 21. – С. 315–318.

РЕЗЮМЕ

Каленюк О. М. Использование метода моделирования в учебной деятельности будущих художников-педагогов.

В статье актуализируются вопросы модернизации подготовки будущих художников-педагогов, их готовности к будущей педагогической деятельности. Характеризуются особенности профессионального становления студентов и организации образовательного процесса в высшем учебном заведении, учитывая специфику художественно-педагогической профессии. Аргументирована необходимость использования метода моделирования как одного из действенных методов в процессе учебной деятельности будущего учителя. Приведены условия для эффективного использования метода моделирования в учебной деятельности художников-педагогов, которые определяются соответствующим содержанием работы и формами учебы на каждом этапе профессионального образования. На основе анализа профессиональных источников, изучения и обобщения опыта подготовки будущих художников-педагогов, нами сформирован перечень педагогически ориентированных заданий, которые могут решаться методом моделирования.

Ключевые слова: оптимизация, метод моделирования, учебная деятельность, профессиональные знания, будущий художник-педагог.

SUMMARY

Kalenyuk O. The use of modeling method in the training activity of future artists-teachers.

The article actualizes the modernization of training of future artists-teachers, their readiness for future educational activities. Peculiarities of professional development of students and the organization of educational process in higher education are characterized; the specificity of the artistic and pedagogical profession is highlighted. The necessity of using the method of modeling as one of the effective methods in the study of future teachers is stated. The conditions for the effective use of modeling methods in the training of artists-teachers with their relevant content and forms of learning at each stage of professional education are given in the article. Based on the analysis of professional sources, study and generalization of experience of training of future artists and educators are formed for educationally-oriented tasks that can be solved by the method of modeling.

In the context of formation of professional culture of a future artist-teacher modeling method is appropriate to apply in the process of drawing up of syllabi, holding of the fragments of individual lessons in the process of teaching practice.

Using the modeling method determines the content of the work at each stage of professional education, because with the deepening of educational process is changing the accentuation of learning activities.

The author believes that the solution of tasks with the use of the modeling method contributes to the formation of future teachers' ability to use in practice the acquired professional knowledge, draws an analogy between psychological and pedagogical, philosophical, historical and artistic knowledge in the process of studying professional literature.

On the basis of studying and generalization of experience, analysis of scientific sources was formed the list of pedagogically-oriented tasks that can be solved by simulation. It is noted that the analysis of the problem of increased training has allowed proving the relevance of the use of method of simulation in the educational process of artistic-pedagogical profile.

Further consideration requires the systematic implementation of a method of modeling in the educational process of future artists-teachers.

Key words: *optimization, modeling, training activities, professional knowledge, future artist-teacher.*